

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI ÉMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-1748/2022. számú ügyben
a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ
Gyermekotthona Mátészalka
látogatásával összefüggésben

Előadó: Dr. Rostás Rita

Érintett szerv:

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthona
Mátészalka

2022.

Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus Jelentése az AJB-1748/2022. számú ügyben

Előadó: dr. Rostás Rita

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus (a továbbiakban: NMM) és az Esélyegyenlőségi és Gyermekjogi Főosztály munkatársai 2022. március 30-án Mátészalkára, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthonába látogattak.

Ennek a gyermekotthonnak a 2015 óta használaton kívüli épületszárnyát jelölte ki a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Védelmi Bizottság 2022. március 1-jétől 30 napra¹ az orosz-ukrán háború elől menekülő családok befogadására.

A látogatás célja kettős volt. Az OPCAT szempontú, a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek ellátására, a velük kapcsolatos bánásmódra irányuló vizsgálat mellett az Ukrajnából menekülő családok elhelyezési körülményeit is megtekintette a látogatócsoport. A vizsgálat kitért arra is, hogy a befogadás mennyiben befolyásolta a gyermekek mindennapjait.

2022. március 2-ától a látogatás idejéig 63 személy, köztük 43 gyermek érkezett Ukrajnából az intézménybe. A befogadottak többsége rövid ideig, kevesebb, mint három napig tartózkodott az otthonban. Egy 14 fős csoport nyolc napot töltött a szálláshelyen. Az elhelyezésül szolgáló lakóegységek konyhával és vizesblokkal is rendelkeztek.

A szakszemélyzet az esetleges negatív következmények elkerülése érdekében gondoskodott róla, hogy az ellátott gyermekek és a menekülők fizikailag elkülönüljenek.

A látogatócsoport tagjai megállapították, hogy a menekülők befogadása miatt nem érte hátrány a gyermekotthonban élő gyermekeket, napi elfoglaltságaikat, életvitelüket nem korlátozta, befolyásolta a menekülőknek nyújtott segítség.

A látogatás alkalmával nem voltak befogadottak az intézményben.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.²

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében*”.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (6) bekezdése értelmében 2015. január 1-jétől az alapvető jogok biztosa látja el a Jegyzőkönyv 3. cikke szerinti NMM feladatait, melynek teljesítése során a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és felmerült visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.³

¹ A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Védelmi Bizottság SZ/5/00014-89/2022. számú, március 1-jén kelt határozata

² Jegyzőkönyv 1. cikk

³ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (továbbiakban: Ajbt) 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

Az alapvető jogok biztosa a NMM feladatai teljesítése során is megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek és a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak védelmére.⁴ Segíti és ellenőrzi az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményben foglalt rendelkezések, és az azzal kapcsolatos iránymutatások megvalósulását, valamint a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtását.⁵ Az NMM látogatásainak hangsúlyos területe az otthon nyújtó ellátásban részesülő gyermekek jogainak védelme. A gyermekek az életkorukból adódó alacsony szintű jog- és érdekérvényesítési képességük miatt kiszolgáltatott helyzetben vannak, ez pedig a gyermekvédelmi szakellátás keretében növekedő, és azon belül az átlagostól eltérő bánásmódot, fokozott védelmet igénylő, különleges szükségletű gyermekek esetében fokozottan érvényesül.

Az orosz-ukrán háborús konfliktusra tekintettel az 56/2022. (II. 24.) Korm. rendelet 2. §-ának értelmében a Kormány az Ukrajna területéről érkezett ukrán állampolgárokat, valamint az Ukrajnában jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat 2022. február 24-ei hatállyal a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 19. § b) pontja alapján ideiglenes védelemre jogosultként ismerte el.

E kormányrendelet helyébe 2022. március 8-ai hatállyal az ideiglenes védelemre jogosultként elismert személyekkel kapcsolatos veszélyhelyzeti szabályokról, továbbá a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CVI. törvény szabályainak eltérő alkalmazásáról szóló 86/2022. (III. 7.) Korm. rendelet lépett. E kormányrendelet alkalmazásában menedékesnek tekintendők az Ukrajnában 2022. február 24-ét megelőzően tartózkodó ukrán állampolgárok mellett azok a hontalan személyek vagy nem ukrán harmadik országbeli állampolgárok is, akik 2022. február 24-ét megelőzően nemzetközi védelemben vagy azzal egyenértékű nemzeti védelemben részesültek Ukrajnában a családtagjaikkal együtt.⁶

A rendelet 8. § (1) bekezdése szerint az „Ukrajnában állandó lakóhellyel rendelkező és 2022. február 24-én vagy azt követően Ukrajnából érkező magyar állampolgár tekintetében a menedékes részére nyújtott valamennyi ellátást és kedvezményt biztosítani kell, ha a magyar állampolgárság tényénél fogva kedvezőbb elbánásban nem részesül”.

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság⁷ által 2020. április 7-én kiadott CAT/OP/10 számú Tanács⁸ (a továbbiakban: Tanács) iránymutatása szerint a kínzás és a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalmát kivételes körülmények fennállása esetén is biztosítani kell.⁹ Amíg az elmúlt két évben a koronavírus-járvány miatt kihirdetett veszélyhelyzet¹⁰ során bevezetett szabályozások, korlátozások következményeit helyezte az NMM a vizsgálatai fókuszpontjába, a jelen helyzetben az orosz-ukrán háborús konfliktus következtében kialakuló tömeges bevándorlással érintett területeken működő intézmények látogatása került előtérbe.

Az NMM a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja.¹¹ 2022 márciusában a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi

⁴ Lásd Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) és d) pont

⁵ Lásd Ajbt. 1. § (3) bekezdés

⁶ 86/2022. (III. 7.) Korm. rendelet 1. §

⁷ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (továbbiakban: SPT)

⁸ <https://undocs.org/CAT/OP/10>.

⁹ CAT/OP/10 Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) <https://undocs.org/CAT/OP/10>, I/5. pont

¹⁰ 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről és a veszélyhelyzeti intézkedések hatálybalépéséről; 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről; 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a járványügyi készségség bevezetéséről; 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről

¹¹ Jegyzőkönyv 20. cikk e) pont

Központ Gyermekotthonába (Mátészalka, Képes Géza utca 2. sz., a továbbiakban: Gyermekotthon vagy Intézmény) látogatott, ahol átlagos és különleges¹² szükségletű gyermekek számára biztosítanak teljes körű ellátást, továbbá az orosz-ukrán háború elől menekülő családok befogadására is ez az intézmény lett kijelölve.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében az NMM Magyarország joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely olyan helyen látogatásokat folytathat, „ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják személyes szabadságuktól”. A Jegyzőkönyv alkalmazásában szabadságelvontást jelent egy személy elhelyezése olyan „környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el”.¹³

Ha a gyermekek felügyelet nélkül maradnak, ha testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésüket családi környezetük vagy önmaguk súlyosan veszélyeztetik, és nincs nevelésre alkalmas hozzátartozójuk, akkor a gyámhatóság vagy más beutaló szerv nevelőszülőknél vagy otthont nyújtó gyermekintézményekben biztosít számukra ideiglenes hatállyal azonnali elhelyezést.¹⁴ Ezen túlmenően a gyámhatóság határozatával a gyermekeket nevelésbe veszi, ha úgy ítéli meg, hogy a családok számára az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal és a védelemben vétellel nem lehetett megszüntetni a gyermekek veszélyeztetését.¹⁵

Amennyiben egy gyermek a kijelölt gondozási helyéről engedély nélkül távozik, az „ellátást nyújtó – a gondozott gyermek esetében a gyermekvédelmi gyám haladéktalan értesítése mellett, vele együttműködésben – megkísérli felkutatni a tartózkodási helyét”.¹⁶ A gyermek életkorától, állapotától függően haladéktalanul vagy 24 órán belül „az ellátást nyújtó megkeresi az illetékes rendőri szervet az engedély nélkül eltávozott gyermek felkutatása érdekében.”¹⁷

A gyámhatóság határozata alapozza meg a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti szabadságelvontást. Mindezek alapján a Gyermekotthon tekintetében az alapvető jogok biztosának vizsgálati hatásköre az Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése értelmében fennáll.

1.3. A látogatás célja

Az NMM feladatainak teljesítése körében az általános OPCAT szempontú vizsgálaton túlmenően tájékozódni kívánt arról, hogy a menekülők befogadása előidézett-e változást a szakellátásban élő gyermekek számára, befolyásolta-e a mindennapjaikat. A látogatócsoport megtekintette továbbá az Ukrajnából érkezett családok elhelyezési körülményeit is.

1.4. Az érintett alapvető jogok

- *A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma:* „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani.” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés];

¹² A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 53. § (2) bekezdés aa) pontja értelmében az otthont nyújtó ellátás keretében különleges ellátást kell biztosítani a tartósan beteg, a fogyatékos gyermek számára.

¹³ Jegyzőkönyv 4. cikk 2. bekezdés

¹⁴ Gyvt. 72. §

¹⁵ Gyvt. 78. § (1) bekezdés

¹⁶ A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet) 86. § (1) bekezdés

¹⁷ NM rendelet 86. § (2) bekezdés

- *A jogállamiság elve:* „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- *A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség biztosítása:* „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (2), (4) és (5) bekezdés];
- *A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.” [Alaptörvény XVI. cikk (1), (3) bekezdés].

1.5. Az alkalmazott nemzeti és nemzetközi jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

- *Magyarország Alaptörvénye;*
- *2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.);*
- *2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének kihirdetéséről (a továbbiakban: Jegyzőkönyv);*
- *2007. évi XCII. törvény a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: CRPD);*
- *2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról;*
- *1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.);*
- *1991. évi LXIV. törvény a New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekek jogi Egyezmény);*
- *86/2022. (III. 7.) Korm. rendelet az ideiglenes védelemre jogosultként elismert személyekkel kapcsolatos veszélyhelyzeti szabályokról, továbbá a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CVI. törvény szabályainak eltérő alkalmazásáról;*
- *56/2022. (II. 24.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény menekültügyi eljárás átmeneti szabályainak eltérő alkalmazásáról;*
- *478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről;*
- *283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a járványügyi készültség bevezetéséről;*
- *257/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénynek a szociális, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazatban történő végrehajtásáról;*
- *40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről (a továbbiakban: Korm. rendelet);*
- *37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról (a továbbiakban: EMMI rendelet);*
- *15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (a továbbiakban: NM rendelet);*

- A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság sztenderdjei. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015 (a továbbiakban: CPT/Inf);
- CAT/OP/10 Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020, a továbbiakban: Tanács);
- Az országos tisztifőorvos 13305-16/2020/EÜIG számú, 2020. március 17-én kelt határozata.

1.6. A látogatás módszere

A látogatás résztvevői a következő vizsgálati módszereket¹⁸ alkalmazták:

- helyszíni iratbetekintés, dokumentumok bekérése, másolatok, fényképek készítése;
- az elhelyezés körülményeinek vizsgálata az alábbi fókuszpontokkal:
 - az épület, a helyiségek felszereltsége, állapota, alkalmassága mind a szakellátásban élők, mind a menekülők elhelyezésére vonatkozó részlegek vonatkozásában;
 - a higiénés feltételek biztosítása, a fertőzés megelőzése érdekében tett intézkedések;
- személyes meghallgatások:
 - vezetői interjúk;
 - félig strukturált interjúk felvétele bizalmas körülmények között
 - a gyermekekkel közvetlenül foglalkozó munkatársakkal,
 - valamint az ellátott gyermekekkel az alábbi témakörökben:
 - bánásmód általában, illetve a menekülők befogadása miatti esetleges változások;
 - napirend, a szabad levegőn való tartózkodás;
 - egyéni és csoportos fejlesztések;
 - az egészségügyi ellátás, egészségügyi elkülönítés lehetősége;
 - kapcsolattartás.

A látogatócsoport a vizsgálat során négy gyermeket és több alkalmazottat hallgatott meg.

1.7. Szankció tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

1.8. A látogatás időpontja és résztvevői

A látogatás időpontja: 2022. március 30.

A látogatás résztvevői:

Dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus (OPCAT, NMM Főosztály)

Dr. Györffy Zsuzsanna jogász, pedagógus (Esélyegyenlőségi és Gyermekjogi Főosztály)

¹⁸ Vö.: Ajb. 39/B. § (2)-(3) bekezdés

Dr. Bene Beáta jogász (Esélyegyenlőségi és Gyermekjogi Főosztály)

2. A tényállás és a megállapítások

2.1. Az Intézmény alapadatai, korábbi ellenőrzések

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthonának székhelyéhez (4700 Mátészalka, Képes Géza utca 2.) 28 telephely tartozik. A vizsgálat csak a székhelyen található Gyermekotthonra terjedt ki.

A Gyermekotthon látogatáskor érvényes II/11293-6/2020/PKF számú alapító okirata (a továbbiakban: Alapító okirat) 2021. január 1-jétől hatályos.

A Gyermekotthon irányító szerve a látogatás idején az Emberi Erőforrások Minisztériuma, fenntartója és középírányító szerve a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: SZGYF) volt.¹⁹ Működéséért az SZGYF főigazgatója által legfeljebb öt évre kinevezett intézményvezető felelt, akinek munkáját két helyettese segítette. Az Intézményben a munkáltatói jogkör gyakorlója az intézményvezető volt.

A Gyermekotthon alaptevékenysége az Alapító Okirat szerint a gyermekvédelmi szakellátás keretében otthont nyújtó ellátás, különleges és speciális ellátás, ideiglenes gondozás és utógondozás biztosítása.²⁰ A Gyermekotthon illetékessége Szabolcs-Szatmár-Bereg megye.

A 2010-es évek első felében még 160 férőhelyes Gyermekotthon mellett a Képes Géza utca 4. sz. alatt, egy új épület került kialakításra. Az I. sz. szakmai egység 48 férőhelyen 2015 decemberétől fogad gyermekeket. Ezt követően a székhelyintézmény (II-III. számú szakmai egység) férőhelyeinek száma 112-re csökkent. A Gyermekotthon kiváltása továbbra is folyamatban maradt, a kiváltás részeként 2021. augusztus 1-jén került megnyitásra a 24 férőhelyes, az átlagostól eltérő szükségletű gyermekek ellátását biztosító Speciális Gyermekotthon.²¹ A látogatás idején a gyakorlatban már csak 48 férőhellyel működött a székhelyintézmény, ami nincs összhangban a Gyermekotthon 2021. július 31-től hatályos Szervezeti és Működési Szabályzatával (a továbbiakban: SZMSZ), ebben továbbra is 112-es férőhelyszám szerepel. Ezzel függött össze az évek óta tapasztalható alacsony telítettség.²² A látogatást megelőző évben 43%-os, 2022 első negyedévében 41%-os kihasználtságról tájékoztatott a Gyermekotthon vezetője. A tervek szerint 48 férőhely kiváltása a „Minőségi lakhatás biztosítása a gyermekvédelemben” pályázat keretében valósul meg, a házak már elkészültek, de a látogatás idejéig még nem kapták meg a használatbavételi engedélyt.

A 2021. szeptember 9-én végzett fenntartói ellenőrzés megállapításait a látogatást követően 2022. április 6-án kelt Jegyzőkönyv²³ tartalmazza. Az ellenőrzés során leginkább az engedély nélküli eltávozások magas számát és azok dokumentálását érte kritika.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal 2021. november 24-én gyámhatósági utóellenőrzést végzett a Gyermekotthonban. A 2022. január 3-án kelt SZ/112/00019-1/2022. ügyiratszámú Jegyzőkönyv a 112 férőhellyel – 2023. december 31. napjáig szóló ideiglenes hatályú bejegyzéssel – működő Gyermekotthon vonatkozásában rögzíti, hogy a „létszámihiány miatt még az ideiglenes hatályú bejegyzés feltételei sem teljesülnek”, valamint az elhelyezési és a tárgyi feltételek sem biztosítottak.

¹⁹ Alapító okirat 3.1., 3.2. és 3.3. pont

²⁰ Alapító okirat 4.3.1.-4.3.6. pont

²¹ XII. számú szakmai egység a Képes Géza utca 2/B., SZMSZ 9. old.

²² Az NMM-nek szolgáltatott adatok szerint 2014. dec. 31-én 160 férőhelyen volt 103 ellátott. 2017. dec. 31-én 112 férőhelyen 66 személy ellátásra került sor. A továbbiakban változatlan férőhelyszám mellett csökkent az ellátottak száma. 2018. dec. 31-én 57 gyermek és egy fiatal felnőtt, 2019. dec. 31-én 47 gyermek és egy fiatal felnőtt, 2020. dec. 31-én 47 gyermek, 2021. dec. 31-én 46 gyermek és egy fiatal felnőtt ellátása folyt.

²³ A jegyzőkönyv iktatószáma az átküldött másolaton nem jól olvasható: SZO-SZSZBMK-8.../2022.

Az NMM felhívja a fenntartó figyelmét arra, hogy a férőhelyszámoknak a folyamatban lévő kiváltás esetén is összhangban kell maradnia a valós helyzettel. **Az NMM megállapítja, hogy az engedélyezett és a napi működési gyakorlatban figyelembe vett férőhelyszámok közötti eltérés a jogállamiság elvéből eredő jogbiztonsággal összefüggésben visszásságot okozott.**

2.2. Menekülők befogadása

A katasztrófavédelem helyszíni szemlét tartott a Gyermekotthon használaton kívüli épületszárnyában, majd a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Védelmi Bizottság elnöke az SZ/5/00014-89/2022. iktatószámú, március 1-jén kelt határozatával 30 napra az orosz-ukrán háború elől menekülő családok befogadására kijelölte a Gyermekotthont.

Az Intézmény vezetősége három, a gyermekek által nem lakott apartmant tett alkalmassá 36 menekülő egyidejű befogadására. A lakóegységekhez konyha és vizesblokk is tartozott. Az önkormányzat segítségével a régi matracok helyett újakat szereztek be. Az Intézmény a férőhelyen túl napi háromszori étkezést, ezen belül egy alkalommal melegítelt is biztosított, és egy raktárkészletet is kialakított, hogy az esetlegesen éjszaka érkezők ellátása, szükségleteik kielégítése ne okozhasson gondot. Figyeltek rá, hogy a kisgyermekkel érkezők számára legyen tápszer, pelenka, cumisüveg, babafürdőkád, bili stb., vagyis azok a dolgok is elérhetőek legyenek, amikre a gyermekotthon szokásos működése közben az ellátott gyermekek életkorából adódóan nincs szükség. A felnőttek instant kávé is kaptak, vízforralási lehetőség biztosítva volt.

A menekülők ellátásához a katasztrófavédelem és Mátészalka Város Önkormányzata mellett a Szatmári Egyesített Szociális és Egészségügyi Alapellátás, illetve a Boldog Családokért Egyesület is segítséget nyújtott.

Adománygyűjtést az Intézmény nem szervezett, annak lebonyolítása meghaladta volna a Gyermekotthon dolgozóinak kapacitását, akikre amúgy is többlettheherként hárult a menekülők tájékoztatása és a hozzájuk kapcsolódó feladatok ellátása. Tapasztalataik szerint a családok megérkezésükkor zaklatottak voltak. Az első lépések egyikeként a nyelvi adottságokat térképezték fel, keresték azokat a személyeket, akik a tolmácsolásban segíteni tudtak. Igyekeztek megnyugtatni a befogadottakat, a nehéz sorsok meghallgatása, a lelki támasznyújtás is megterhelő feladat volt a munkatársak számára.

A befogadottak kiszolgálása is folyamatos gyakorlati szervezést és feladatellátást igényelt. A munkatársak juttatták el az ételt a lakóegységekbe, valamint az ételmaradék és az összegyűjtött szemét elszállításáról is ők gondoskodtak.

A menekülők ellátásának finanszírozását részben intézményi költségvetésből előlegezték meg, az SZGYF főigazgatójának SZGYF-IKT-2865-10/2022. (III. 3.) egyedi utasítása alapján várták a többletköltségek megtérítését.

Az Intézménybe március első hetében Ukrajnából összesen 63 fő, köztük 43 gyermek érkezett, a felnőttek között kevés férfi volt. A befogadottak átlagosan három és fél napot töltöttek el a Gyermekotthonban, tizenegyen csupán 1 óra 20 percet, heten néhány órát, harmincegyen egy-két nap körüli időtartamot, míg tizennégyen nyolc napot voltak Mátészalkán. A látogatás időpontjában nem tartózkodott menekülő az Intézményben.

A befogadott családokat a katasztrófavédelem szállította Tarpáról, Kisvárdáról, Fehérgyarmatról, illetve Vásárosnaményből. Többségében Törökországba és Budapestre utaztak tovább, és voltak, akik visszamentek Beregsurányba.

Valamennyi menekülő rendelkezett dokumentumokkal, 30 napos tartózkodási engedéllyel, a felnőtteknél volt útlevél, a gyermekeknek volt keresztlevele. A katasztrófavédelem kérte is az Intézményt, hogy amennyiben valaki iratok nélkül érkezne, azt haladéktalanul jelezzék a rendőrségnek.

Az intézményvezető arról tájékoztatta a látogatócsoportot, hogy tudomása szerint a Gyermekotthon lesz a kísérő nélküli kiskorúak befogadására kijelölve, de erről a látogatás idejéig még nem született meg a hivatalos döntés.

A menekülők befogadásával, ellátásával kapcsolatosan alapvető joggal összefüggő visszasságra utaló körülményt a látogatócsoport nem észlelt.

2.3. Az ellátottak köre

A látogatás napján az engedélyezett 112 férőhelyből 47 férőhely volt feltöltve. A 46 gyermek mellett egy fiatal felnőtt részesült utógondozói ellátásban 2021 novembere óta. Ketten ideiglenes hatályú elhelyezettek voltak. Külföldi állampolgár nem volt az ellátottak között. Négy csoport működött, melyből három teljesen feltöltött létszámmal 12 személy elhelyezésére szolgált, míg a negyedik csoport létszáma 11 fő volt. A gyermekek többsége szükséglete szerint az átlagos övezetbe tartozott, hat különleges szükségletű gyermek élt a Gyermekotthonban, elhelyezésük a csoportok között arányosan megosztva történt, mindegyik csoportban volt egy vagy két különleges szükségletű gyermek. A csoportok beosztása mind a létszámadatok, mind a szükségletek vonatkozásában megfelelt a jogszabályi előírásoknak.²⁴

Az utógondozói ellátásban részesülő fiatal is az egyik csoportban élt, értelemszerűen ő volt a legidősebb, négy hónappal a látogatás előtt töltötte be a 18. születésnapját. Az ellátottak átlagéletkora 15 év 4 hónap volt. Három olyan gyermek élt a gyermekotthonban, aki még nem töltötte be a 12. életévét, közülük ketten 10, a harmadik 11 éves múlt. Mindhármukat a látogatást megelőző évben helyezték el a Gyermekotthonban. Ketten egy-egy lakásotthonból kerültek át gondozásihely-váltással, az egyikük pedig családbafogadó gyámtól került ide az idősebb testvérével együtt.

A Gyvt. értelmében a gyermekek „átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. A tizenkét év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, ha

a) a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezése nem áll a gyermek érdekében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség,

b) a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, vagy

c) a gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes elhelyezést a szülő, más törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.”²⁵

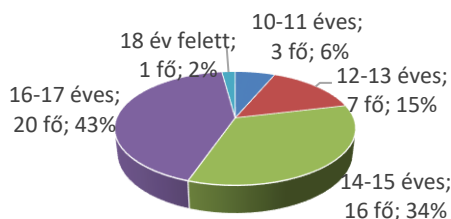
Amennyiben nem a fent nevesített indokok egyike állt az intézményi elhelyezés hátterében, akkor 12 évesnél fiatalabb ellátottak esetében **a Gyermekotthonban megvalósuló otthont nyújtó ellátás veszélyezteti a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.**

A Gyermekotthon négy csoportja heterogén volt mind a nemek, mind az életkorok alapján. 22 fiú és 25 lány volt az otthonban elhelyezve. A 7 lányt és 5 fiút tartalmazó „Turi” csoportban 14 év 10 hónap, a 8 lánynak és 3 fiúnak helyet adó „Kovács”, valamint a nemek tekintetében teljesen kiegyensúlyozott (6:6 fő) „Varga” csoportban 15 év 6 hónap, míg a fiú többségű (8 fiú, 4 lány) „Szóke” csoportban 15 év 9 hónap volt az átlagéletkor. Az életkorok részletes megoszlását az 1. ábra mutatja.

²⁴ NM rendelet 124. § (2) bekezdés

²⁵ Gyvt. 7. § (2) bekezdés

1. ábra. A Gyermekotthonban ellátottak (N=47) életkori megoszlása 2022. március 30-án

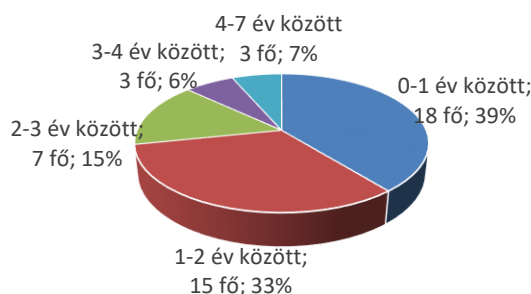
Megközelítőleg a Gyermekotthonban élők egyötöde volt 14 éven aluli, és az ellátottak több, mint a fele (55%-a) nem töltötte még be a 16. életévét.

A látogatáskor az otthonban élők közül 17 fő a saját családjából került be, 14 gyermek nevelőszülőltől, 6 családbafogadó gyámtól érkezett. Másik lakásotthonból 6 gyermeket, 1 gyermeket gyermekotthonból, illetve befogadó otthonból, 2 gyermeket pedig egy másik megye gyermekvédelmi központjából helyeztek át, vagyis az itt nevelkedő gyermekek megközelítőleg kétharmada gondozásihely-váltást követően lett az otthon lakója. A látogatás hónapjában is történt befogadás.

A Gyermekotthonból leggyakrabban nagykorúságuk miatt kerültek ki az ellátottak. 2021. január 1-jétől a látogatás napjáig 26 gyermek ellátása szűnt meg, közülük 21 nagykorú lett. Egy kislányt visszagondoztak a családjába, három speciális szükségletű gyermek az állapotának megfelelő ellátásra szakosodott gyermekotthonban nyert elhelyezést, egy fiú pedig egy másik településen működő lakásotthonba került áthelyezésre.

Egy fiú a javítóintézeti elhelyezése miatt volt tartósan távol, őt leszámítva a 2. diagram mutatja be a látogatás napján az otthon ellátottai vonatkozásában az Intézménybe történt bekerülésük óta itt töltött időt.

2. ábra. A Gyermekotthon ellátottainak (N=46) az intézményben töltött ideje a bekerülésüktől a látogatás napjáig

A kördiagramról leolvasható, hogy az ellátottak 72%-a két évnél rövidebb időt töltött a Gyermekotthonban, átlagosan 1 év 9 hónapja kerültek be, azonban ennél sokkal hosszabb tartózkodásra is volt példa, egy 17 éves fiú már 6 éve és 2 hónapja élt az otthonban.

A látogatás napján 17 gyermek tartózkodott engedély nélkül távol. Az alábbi táblázatban látható, hogy 2 gyermek már több, mint egy éve folyamatosan szökésben volt, mások pedig csak néhány napja távoztak el engedély nélkül.

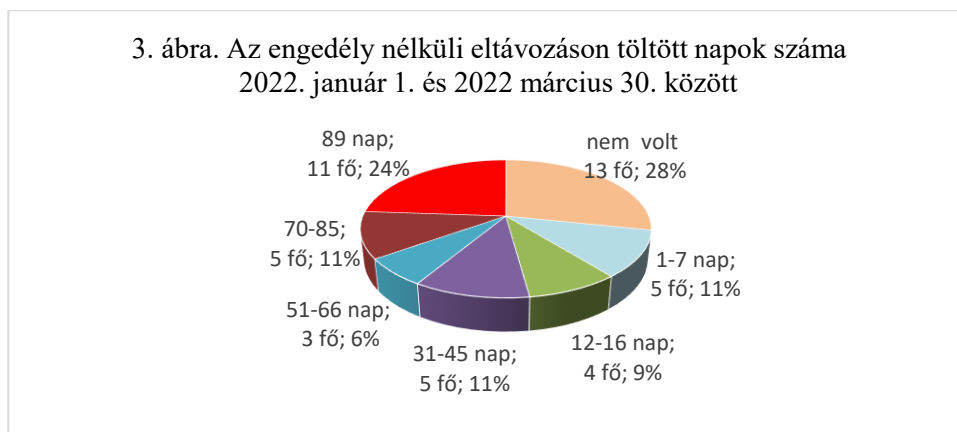
1. táblázat. A 2022. márc. 30-án engedély nélkül távollévők (N=17) mikor hagyták el a Gyermekotthont

Távollét kezdete	1 évnél régebben	9 hónapja	4-6 hónapja	1-2 hónapja	1-14 napja
Személyek száma	2 fő	2 fő	3 fő	4 fő	6 fő

Ha azonban megnézzük, hogy az egy-két napja nem az otthonban tartózkodó gyermekek összességében mennyi időt voltak távol, akkor kiderül, hogy szinte folyamatosan szökésben voltak ők is.

2022 első negyedében az összes ellátott közül 12 gyermek még egyetlen teljes napot sem töltött az Intézményben.²⁶ Heten folyamatosan szökésben voltak, a többieket egyszer vagy többször (volt, akit nyolcszor) is behozták, de még aznap ismét eltávoztak.

Mindössze 13 olyan gyermek élt a Gyermekotthonban, aki a látogatás évében egyáltalán nem volt még engedély nélkül távol, vagyis az otthon lakóinak háromnegyede már egyszer vagy többször elszökött. Az alábbi kördiagram részletezi az engedély nélkül távol töltött napok számát.

A diagramon jól látszik, hogy a gyermekek több mint a fele egy hónapnál is hosszabb időt volt távol a vizsgált negyedévben.

Amennyiben a Gyermekotthonban nem tudják biztosítani, hogy a gyermekek az intézményben tartózkodjanak, az SZMSZ-ben megfogalmazott működési alapelvek sem tudnak érvényesülni, a távollévő gyermek nem részesül „az életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez igazodó, állandóságot, érzelmi biztonságot nyújtó ellátásban, nevelésben, oktatásban, [...] felzárkóztató, tehetségfejlesztő programokon”²⁷ sem tud részt venni.

Az engedély nélküli eltávozások magas száma veszélyezteti a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését, és az esélyegyenlőség biztosítására irányuló külön intézkedések megvalósulását.

2.3. Személyi feltételek

A „fiatalkorúak gondozása különleges erőfeszítéseket igényel azért, hogy csökkenteni lehessen a hosszú távú szociális beilleszkedési zavarok veszélyét. Ehhez pedig multidiszciplináris megközelítésre van szükség, amely többféle szakember tudásából táplálkozik...”²⁸ Az Intézmény vezetősége ezt az elvárást teljesíti. Az igazgatónő 2004-ben nevelőtanárként kezdett az Intézményben dolgozni, 2009. július 1-jétől lett vezető, majd 2016-tól a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ valamennyi integrált intézményének is ő lett a vezetője. Több, a gyermekvédelem területén, illetve a vezető beosztásában jól hasznosítható képesítése van, például szakvizsgázott pedagógus, közoktatás vezető, szociális menedzser, általános és családjogi mediátor. Egyik helyettese harmincéves helyi gyakorlattal rendelkező szakvizsgázott szociális munkás, a másik biológia és technika szakos általános iskolai tanár végzettségű

²⁶ Ez 11 gyermek esetében 89 napot jelentett, a 12. gyermek bekerülése óta 44 napja volt távol engedély nélkül.

²⁷ SZMSZ 14. pont, 17. old.

²⁸ CPT/Inf (99)12, 28. pont

helyettese még csak nyolc hónapja állt a Gyermekotthon alkalmazásban. A Gyermekotthon vezetője szakvizsgázott egészségügyi szociális munkás, 13 éve dolgozott az Intézményben.

Az NM rendelet²⁹ intézményenként és csoportonként is tartalmaz előírásokat a foglalkoztatottak számára és végzettségére vonatkozóan. A 2.1. alpontban jelzett férőhely-bizonytalanság az alkalmazottak számára vonatkoztatva is jelentőséggel bírhat. A Gyermekotthonban nem állt alkalmazásban 112 gyermek ellátását biztosítani tudó személyzet. A gyakorlatban működő 4 csoportot figyelembe véve az egyes csoportokhoz rendelt munkakörök betöltöttségét az alábbi táblázat mutatja.

2. táblázat. A Gyermekotthon csoportjainak munkatársai beosztásuk és képesítésük szerint
2022. március 30-án

A csoport megnevezése	Beosztás		
	nevelő	gyermekvédelmi asszisztens	gyermekfelügyelő
1) Varga	1 fő megfelelő szakképesítéssel	1 fő megfelelő szakképesítéssel	3 fő megfelelő szakképesítéssel 1 főnél nincs mf. szakképesítés
2) Turi	nincs	1 fő megfelelő szakképesítéssel	4 fő megfelelő szakképesítéssel
3) Szőke	1 fő megfelelő szakképesítéssel	1 fő megfelelő szakképesítéssel	3 fő megfelelő szakképesítéssel 1 főnél nincs mf. szakképesítés
4) Kovács	nincs	2 fő megfelelő szakképesítéssel	4 fő megfelelő szakképesítéssel

A táblázatból leolvasható, hogy két személy nem rendelkezett a szükséges szakképesítéssel az NMM látogatásakor. A látogatást megelőző két hónapon belül alkalmazásba vett munkavállalók számára az igazgatónő határozott időre felmentést adott a munkakör betöltéséhez szükséges képesítés megszerzéséhez.³⁰ A táblázatból kitűnik az is, hogy három csoporthoz hat személy tartozott. Örvedetes, hogy ezzel meghaladták az NM rendelet csoportokra vonatkozó minimális ötfős előírását. Ugyanakkor két csoportban nem volt betöltve a nevelői státusz, amit a rendelet kötelező érvénnyel ír elő. Továbbá az NM rendelet szerint a gyermekotthonokban 48 gyermekenként alkalmazni kell pszichológust vagy pszichológiai tanácsadót, és fejlesztőpedagógust (illetve gyógypedagógust vagy nevelőt), de egyik munkakör sem volt betöltve. Mindezek következtében a 2.1. alfejezetben a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Gyámhatósági ellenőrzése kapcsán jelzett létszámhiány a látogatás idején is fennállt.

Az NM rendeletben meghatározott létszámminimum teljesítésének – a csoportnevelőknek és az egyéni tanulást, fejlesztést támogató szakszemélyzetnek – a hiánya veszélyezteti a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését, valamint a gyermekek esélyegyenlőségének biztosítására irányuló külön intézkedések megvalósulását.

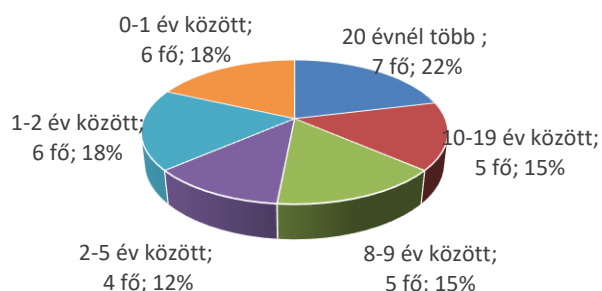
Az ellátott gyermekek nevelésében nagyobb számmal vettek részt a nők, de minden csoporthoz tartozott legalább egy, három csoporthoz két-két férfi munkatárs is, vagyis a hagyományos családmodell szerepmintái biztosítottak voltak.

Az NMM megvizsgálta, hogy mennyire tekinthető stabilnak a Gyermekotthon munkavállalói kollektívája. Az alábbi 4. kördiagramon látható a Gyermekotthon munkatársai Intézményen belüli foglalkoztatásának ideje.

²⁹ Lásd: NM rendelet 1. számú melléklet: A gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes gondoskodás formáinak szakmai létszám irányszámait és létszámminimum normáit. II. Szakellátások. 2. pont 1 fő intézményvezető a gyermekotthonokban és gyermekcsoportonként: 1 nevelő; 1 gyermekvédelmi asszisztens, 3 gyermekfelügyelő, továbbá 40 illetve 48 gyermekre vonatkozóan szükséges 1 fő gyermekotthon-vezető, 1 fő pszichológus vagy pszichológiai tanácsadó és 1 fő növekedésküldő előadó vagy gyermekvédelmi ügyintéző alkalmazása. Képesítési előírásokat az NM rendelet 2. számú mellékletének II. Szakellátásokra vonatkozó pontja tartalmazza.

³⁰ 257/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénynek a szociális, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazatban történő végrehajtásáról 10. § (1)-(2) bekezdés

4. ábra. Mióta fogalkoztatják a Gyermekotthon munkatársait (N=33) az intézményben 2022. március 30-ai állapot szerint

A Gyermekotthon munkavállalóinak több, mint a fele nyolc évnél régebben dolgozott az Intézményben. Rájuk ró többletterhet a frissen felvett munkatársak betanítása, a helyi szokásokba való bevezetése. A helyismeretük, az újonnan belépők támogatása annál is inkább szükséges volt, mert 2021 januárja óta 8 új munkavállaló került alkalmazásra, és a dolgozók harmadának nem volt még 2 éves munkaviszonya sem a vizsgált Intézményben. A látogatást megelőző évben 13, a látogatás évében 3 személynek szűnt meg a közalkalmazotti munkaviszonya. A viszonylag magas fluktuáció mindig megterhelő a stabil munkavállalók számára, a fluktuáció okait azonban az NMM egynapos vizsgálata nem tudta feltárni. Nyilvánvalóan más-más helyzetet eredményez, ha tervezetten, például nyugdíjazás, vagy a vezetőséggel egyeztetve másik szakmai egységbe történő áthelyezés miatt szűnnek meg a munkaviszonyok, vagy a munkahelyi körülményekkel, a munkaszervezéssel való elégedetlenség áll a háttérben.

A világvárvány miatti intézménylezárás³¹ alatt a munkatársak nem tudtak szabadságra menni, de az intézményvezető elmondása szerint túlórákat csak akkor kellett elrendelni, ha valamelyik kolléga táppénzen volt. Az egyik meghallgatott dolgozó is megerősítette, hogy nem volt jellemző a túlóra. A túlórák alakulását áttekintve megállapítható, hogy a látogatás napján alkalmazásban álló munkatársak közül 2021-ben (a vezetőségen kívül) mindössze két gyermekfelügyelő végzett jelentős, 290, illetve 196 órányi túlmunkát. Az egyikük időközben inaktív lett, a másik 2022 első negyedévében is teljesített már 75 túlórárt.

Az NMM felhívja a figyelmet arra, hogy a magas fluktuáció a munkavállalók türelmetlenségéhez, feszültségek megjelenéséhez vezethet, fokozza a kiégés veszélyét, hatása a gyermekekkel való bánásmódban is megnyilvánulhat, csökkentheti a megértő, elfogadó viszonyulást.

2.4. Tárgyi feltételek, elhelyezési körülmények

A Mátészalka központjában található Intézmény tömegközlekedéssel könnyen elérhető.

A vizsgált Intézményt 1990-ben alapították. Mint azt a 2.1. alfejezetben jeleztem, folyamatban van a Gyermekotthon átalakítása, kitagolása. A szomszédos telken fekvő 48 fő befogadására alkalmas gyermekotthoni egységbe 2015 decemberében költöztek át a gyermekek. Ebben az épületben a fizikai környezet a látogatás idején is újszerű, a gyermekek élettere pedig esztétikusan berendezett, hangulatos díszített volt. Mindenhol rend és tisztaság volt. Mind a négy csoport rendelkezett tágas nappalival, étkezővel, vizesblokkokkal. A gyermekek hármával voltak elhelyezve a hálószobákban.

³¹ Az országos tisztifőorvos 2020. március 17-től a 13305-16/2020/EÜIG számú határozatában a korábban csak a szociális intézményekre vonatkozó látogatási tilalmat kiterjesztette a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre, valamint ezzel egyidejűleg ezen intézményekből való kijárási tilalmat is elrendelt.

A 2021. augusztus 1-jén átadott Speciális Gyermekotthon a székhelyintézménnyel egy telken, attól körben kerítéssel elválasztva helyezkedett el. Az igényesen kialakított épületben 3 nyolcfős csoport működhet. Mindhárom csoport nappalijában található egy úgynevezett "dühöngő" fal. A falra nagyméretű, műbőrrel bevont vastag szivacsot erősítettek, melyet a fiúk üthetnek, rúghatnak indulatkitörés esetén. Ez a lehetőség is hozzájárult a felhalmozódott feszültségek balesetmentes levezetéséhez, és talán abban is szerepet játszhatott, hogy a speciális gyermekotthonokban kötelezően kialakítandó biztonsági elkülönítő használatára az otthon működésének első 20 hónapjában nem volt szükség.

A látogatás idején már készen állt, és csak a hivatalos használatbavételi engedélyekre várt a 48 férőhelyes, négy csoport befogadására alkalmas új gyermekotthon is. Az öt épület egyikében az irodák és a látogatószoba, míg a többiben tágas nappali, konyha, étkező, vizesblokkok és kétágyas hálószobák várták a beköltöző gyermekeket. Ezek a modern épületek is igényes kialakításúak, falaik és bútorzatuk színvilága harmonikus. Az udvar használhatóvá tétele is megkezdődött. Látható volt, hogy füvesítettek, virágokat, bokrokat ültettek. Néhány vonzó játékeszköz is hívogatta a gyermekeket, akik nagyon készültek már az új otthonuk birtokbavételére.

A régi épület kívülről jó állapotúnak tűnt, belülről azonban látszottak hiányosságok, voltak például mázolásra szoruló nyílászárók. A központi épületrészben kapott helyet a konyha és a közös ebédlő. Ehhez csillagszerűen csatlakoztak az egyes csoportok lakórészlegei, melyek közül 2015 óta több üresen állt. A használaton kívüli szárnyakat bocsátották a menekülők rendelkezésére. Ezekbe az épületrészekbe nem mehettek át az ellátottak. Mind a munkatársak, mind a gyermekek nyilatkozataiból az derült ki, hogy igyekeztek elkerülni, hogy a két csoport fizikailag érintkezzen egymással. Az udvaron mindkét csoport tartózkodhatott, de a telek nagy mérete és felszereltsége, a több sportpálya lehetővé tette, hogy ne közvetlenül egymás mellett játsszanak, levegőzzenek. Ez a viszonylagos elkülönítés egészségügyi és biztonsági szempontokból is indokolható volt.

A csoportok viszonylag nagy, négyszemélyes hálóiban a bútorzat eléggé elhasználódott, rongálásnyomok, beszakított ajtók tették lehangolóbbá az életteret. Néhány hálóban feltűnően kevés személyes tárgyat, dekorációt látott a látogatócsoport, ugyanakkor volt olyan is, amelynek díszítésére nagyobb hangsúlyt fektettek az ott élők és nevelőik. A hálóban a gyermekeknek saját szekrényeik voltak, néhányat be is lehetett zárni. A közös nappaliban, folyosókon, étkezőkben kitették a gyerekek munkáit, fényképek segítettek felidézni a közös élményeket.

A gyerekek elmondták, hogy volt módjuk jelezni, ha másik hálóba vagy csoportba szerettek volna átkerülni, beleszólhattak abba, hogy ki legyen a hálótársuk. Az intézményvezető beszámolt arról is, hogy az otthon motivációs rendszerében helyet kaptak a készülő házakkal kapcsolatos tervek is. Az a csoport kapta meg a lehetőséget, hogy elsőként válassza ki, hogy melyik házban szeretne majd élni, amelyikből egy bizonyos időszakban a legkevesebben voltak engedély nélkül távol.

A Gyermekotthon egész területén tisztaság uralkodott, az udvar is rendezett volt, a gyermekek részt vettek környezetük takarításában, gondozásában. Mivel az épület kiürítés előtt állt, így érthetően itt már kevesebbet költöttek az elhasználódott bútorok, eszközök felújítására.

Az NMM az elhelyezési körülmények kapcsán sem az ellátott gyermekekre, sem az ide elhelyezett Ukrajnából menekülőkre vonatkozóan nem észlelt alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt.

2.5. A gyermekek oktatásban való részvételének biztosítása, támogatása

Mindegyik csoportban voltak olyan gyermekek, akik túl voltak a tanköteles koron, és nem vettek részt az iskolai rendszerű oktatásban. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy a látogatás idején melyik osztályt látogatta a 35 még iskolába járó tanuló.

3. táblázat. A Gyermekotthon iskolás ellátottainak (N=35 fő) osztályfoka, életkoruk és az átlagostól eltérő szükségletük szerinti összehasonlításban 2022. március 30-án

Osztályfok	1. oszt.	2. oszt.	4. oszt.	5. oszt.	6. oszt.	7. oszt.	8. oszt.	9. oszt.	10. oszt.
Személyek száma	1	1	1	1	10	5	7	4	5
Életkor: legfiatalabb legidősebb	12 év 3 hó	10 év 2 hó	10 év 11 hó	16 év 6 hó	12 év 11 hó 15 év 8 hó	12 év 7 hó 15 év 10 hó	14 év 3 hó 17 év	15 év 6 hó 18 év 4 hó	16 év 3 hó 17 év 10 hó
Szükséglet ³² / státusz	különleges		különleges		2 különleges		1 különleges	1 UG	1 különleges

A táblázatról leolvasható, hogy mind a hat különleges szükségletű gyermek iskolába járt, öten három különböző helyi általános iskolát látogattak, a 10. osztályos tanuló pedig a Mátészalkai SZC Déri Miksa Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium diákja volt. Ugyanebben a középiskolában tanult a többi 9. és 10. osztályos gyermek is. Az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt másik iskolába járt, egy helyi mezőgazdasági technikum és szakképző iskola tanulója volt. Egy kivétellel az átlagos szükségletű gyermekek a Mátészalkai Képes Géza Általános Iskola tanulói voltak. Az iskola gyalog 10-15 perces sétával vagy helyi tömegközlekedéssel elérhető. A meghallgatott gyermekek azt mondták, az iskolában elfogadták őket, nem panaszkodtak megbélyegzésre, kiközösítésre. A látogatást megelőző hetekben az otthonba került gyermek egy Mátészalka közelében található kisebb település általános iskolájában tanult.

A fenti táblázatban látható az adott iskolai osztályba járó gyermek életkora, illetve ha többen is ugyanolyan szintű osztályba jártak, a legfiatalabb és a legidősebb diák életéve. Az életkorok alapján arra következtethetünk, hogy sok tanuló több évvel idősebb a normál ütemben teljesítő osztálytársainál, vagyis feltehetőleg többször, már háromszor-négyszer is évet ismételt. Ez a jelentés nem tud kitérni az iskolai kudarcok okainak és következményeinek az elemzésére. Arra azonban az NMM felhívja a figyelmet, hogy a nevelők és a fejlesztőpedagógus hiánya is hozzájárul ahhoz, hogy kevésbé hatékonyan tudnak fellépni a korábban megszerzett hátrányok ledolgozásában, a visszaesett vagy ki sem alakult tanulási motiváció megszerzésében.

A már nem tanköteles korú, iskolába nem járó tizenegy gyermek közül hat a látogatás évében egyetlen napot sem töltött el a Gyermekotthonban, négyen 40 és 70 nap közötti időtartamban voltak engedély nélkül távol. A tizenegyedik nem beiskolázott gyermek is ötször szökött meg 2022. első három hónapjában, ezalatt összességében 14 napot volt távol.

Az iskolarendszerű oktatásból kiesők többsége nem rendelkezett olyan szakképesítéssel, amelynek segítségével a munkaerőpiacon sikeresen elhelyezkedhetne. A Gyermekotthonból 2021 januárjától a látogatás napjáig – ahogyan azt a 2.3. alfejezet is már jelezte – 21 ellátott került ki a nagykorúságát elérve. Ebből tizennégyen fejezték be addigra a nyolc általánost, ketten a 8., heten a 9., hárman a 10., egy pedig a 11. osztályról kapott bizonyítvánnyal a zsebében távozott. Mindössze egy ellátott szerzett szakmát, ő asztalos lett. A további hét nagykorúvá vált kikerülő közül négyen hat, ketten pedig hét osztályt végeztek el. A hetedik fiú semmit sem fejezett be. Ez az átlagos szükségletű fiú egy lakásotthonból került át a Gyermekotthonba négy hónappal a nagykorúvá válása előtt.

A meghallgatott ellátottak vélekedése is alátámasztotta a szakmaszerzés fontosságát. Az egyik 9. osztályos tanuló azt mondta, szeretne az otthonban utógondozottként maradván hegesztő végzettséget szerezni. Hozzáfűzte, hogy meglátása szerint „kint jobban elengedné magát”, és jelentősen csökkenne egy szakma elsajátításának az esélye.

A tanulásra vonatkozó vágyak és tervek azonban a fent részletezett számok tükrében gyakran szertefoszlottak.

³² A külön nem jelzett gyermekek szükséglete átlagos.

Aggudalomra ad okot, hogy az ellátottak közel negyede nem vett részt iskolai oktatásban, hogy a Gyermekotthonból kikerült fiatal felnőttek harmada nem fejezte be a nyolc általános iskolai osztályt, és mindössze egy ellátott szerzett alapfokú szakképesítést. Mindezek alapján az NMM megállapítja, hogy a Gyermekotthon nem tudta biztosítani a gyermekek oktatáshoz való hozzáférését, nem sikerült eredményes külön intézkedésekkel segítenie az ellátottak felzárkóztatását, és ezzel veszélyeztette a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését is.

2.6. A gyermekek teljes körű ellátása, különös tekintettel az ételmezésre

A gyermekek arról számoltak be, hogy a ruhapénzt a nevelőikkel együtt költötték el, de maguk választhatták ki, hogy mit szeretnének megvenni.

A Gyermekotthonban tartózkodó gyermekek az életkoruknak megfelelő zsebpénzt megkapták. Azzal tisztában voltak, hogy az engedély nélküli eltávozás idejére nem jár a zsebpénz. Zsebpénzüket leginkább édességre, üdítőre és telefonjaik feltöltésére használták. Egyikük, akinek nem volt mobiltelefonja, arra spórolt, hogy a zsebpénzéből vegyen magának. A zsebpénzről való érdeklődés közben egy lány büszkén mesélte, hogy neki 60 000 Ft van a számláján, a pénzt egy rajzpályázaton nyerte.

A csoportok hétvégén a saját konyhájukban főztek, hétköznapokon az Intézmény konyháján készült ételeket fogyasztották. A gyermekeknek nem volt kifogásuk az étkezéssel kapcsolatosan, mind a minőséggel, mind a mennyiséggel elégedettek voltak. Arról is beszámoltak, hogy volt módjuk a meghatározott étkezési időközön kívül, például vacsora után is ételhez jutni.

Diétára szoruló ellátott a látogatás napján nem volt. 2021 januárjától tizenegy gyermek részesült diétás étkezésben, melyből tíz személynél átmeneti kímélő diétára volt szükség. Egy gyermek bőrkiütések miatt tejmentes diétában részesült.

A négy csoport áttekintett étlapjai a hétvégeket kivéve megegyezőek voltak. Az étlapok tanúsága szerint az ötszöri étkezést biztosították. Az étrend változatossági mutatója magas volt. A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendeletnek megfelelően zöldséghez vagy gyümölcshöz és tejtermékhez mindennap hozzájutottak a gyermekek. Hetente 2-4 alkalommal vacsorára is meleg étel készült. Tíznaponta kaptak halat, rendszeres volt a teljes kiőrlésű kenyér felszolgálása. Az étlapokon a kalóriatartalomra és a mennyiségre vonatkozó adatok nem voltak feltüntetve, így az EMMI rendelet tájékoztatásra vonatkozó 6. § (2) bekezdése³³ utasításainak nem tettek eleget.

Az alapvető jogok biztosa mint nemzeti megelőző mechanizmus és általános hatáskörében is adott már ki jelentéseket,³⁴ melyekben jelezte az EMMI rendelet felülvizsgálatának szükségességét. A rendelet hatálya kiterjed a gyermekvédelmi szakellátást biztosító szolgáltatókra is. Ezekben az intézményekben nem csupán a tájékoztatási kötelezettség betartása okozhat nehézséget. Az EMMI rendelet 16. §-a szerint az étrend, az étlap és a nyersanyag-kiszabati ív összeállítása, az ételkészítés és az ételosztás felügyelete a jogszabályban meghatározott képesítéssel rendelkező ételmezésvezető³⁵ feladata. Az NM rendelet azonban nem tartalmaz ételmezésvezető alkalmazására vonatkozó előírást. Az ételmezéssel megbízott munkatársak pedig nem feltétlenül vannak azoknak az ismereteknek a birtokában, melyekkel

³³ A Közétkeztető az étlapon feltüntetett minden étkezés a) számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalmát, b) számított sótartalmát, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevőket.

³⁴ Lásd pl. az alapvető jogok biztosa általános hatáskörében kiadott AJB-125/2021 és AJB-307/2019. számú jelentését, valamint az NMM AJB-1327/2021. számú jelentését.

³⁵ A szükséges képesítésére vonatkozóan az EMMI rendelet 16. § (3) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „(...) az ételmezésvezetőnek főiskolai szintű dietetikus képesítéssel, az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről szóló kormányrendelet szerinti ételmezésvezető szakképesítéssel vagy államilag elismert ételmezésvezető szakképesítéssel kell rendelkeznie.”

például képesek lennének nyersanyag-kiszabati ívek összeállítására, vagy az egyes ételek tápanyagtartalmának kiszámítására az egészséges táplálkozás biztosítása és a tájékoztatási kötelezettség teljesítése érdekében.

Mindezek alapján az NMM megállapítja, hogy a két azonos szintű jogszabály előírásai közötti összhang hiánya a jogállamiság elvéből eredő jogbiztonsággal összefüggésben visszásságot okozott.

Az NMM felhívja a Gyermekotthon vezetőjének a figyelmét a pontosabb tájékoztatást tartalmazó étlapok összeállításának szükségességére.

2.7. Szabadidős foglalkozások a menekülők befogadásának időszakában

A különböző háttértörténettel rendelkező, a meneküléstől, utazástól kifáradt, felzaklatott családok eleinte a gyermekfelügyeletben is a Gyermekotthon munkatársaira próbáltak hagyatkozni, de már az első nap után tisztázták, hogy ez nem az ő feladatuk, a befogadott családoknak kell a saját gyermekeikre vigyázni. A Gyermekotthonban a lehetséges konfliktusok megelőzése érdekében ügyeltek a befogadottak és az ellátottak fizikai elkülönítésére. A meghallgatott gyermekek úgy fogalmaztak, hogy „szeretettel fogadjuk őket, de nem beszélünk velük, nem adunk nekik semmit, nem fogadunk el tőlük semmit”. Az udvar tágassága lehetővé tette, hogy mindig más helyen pihenjenek, játsszanak, ne ugyanazt a sportpályát használják.

A gyerekek mindennapi életét az Ukrajnából érkezettek befogadása nem zavarta meg, a meghallgatott gyermekek beszámolóiból ugyanakkor kitűnt, hogy a háborúról, a menekülők helyzetéről való beszélgetés hozzájárult a szociális érzékenységük fejlesztéséhez.

Tanítási napokon délelőtt a gyermekek iskolában voltak, aztán rövid szabadidő után délután 4-ig tanultak az otthonban, majd uzsonnázás után kimehettek az udvarra vagy szabadidős foglalkozásokon vehettek részt. A legtöbben focizni szerettek, vagy a telefonjukon játszani. Szoktak tévézni, zenét hallgatni és társasjátékozni is. Feladataik közé tartozott a környezetük rendben tartása, ezt beosztás szerint végezték. Minden reggel elvárt az ágyazás, esténként fél nyolctól a rámolás. Péntek délután és szombat délelőtt volt a nagyobb takarítás ideje. A gyerekek kérhettek kimenőt, általában van rá mód, hogy a 14 évesnél idősebbek önállóan, meghatározott időre elhagyják az otthont. Tanítási időben hétköznap 21 órakor, hétfőn és szünetben 22 órakor kellett lefeküdni, ilyenkor a mobiltelefonokat is le kellett adni a nevelőibe.

Voltak kreatív foglalkozások, melyeken a gyerekek az évszaknak vagy az aktuális ünnepeknek megfelelő dekorációt, ajándéktárgyakat készítettek. Megünnepezték a Valentin napot, a nőnapot, a farsangot, készültek a húsvétra, havonta rendeztek filmklubot. Csatlakoztak a városi, illetve a gyermekotthonok közötti rendezvényekhez, versenyekhez. A járványhelyzet miatt 2020-ban kilenc hétig le voltak zárva a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézmények³⁶, a bezártság alatt a gyermekek szabadidejét igyekeztek még teljesebben kitölteni. Több különböző jutalmazott pályázatot írtak ki, így például értékelték, melyik csoport díszítette a legszebben a lakóegységét.

Egyetlen tervezett program elmaradásról számolt be az Intézmény vezetője. Egy kiskereskedelmi áruházlánc az egészséges táplálkozásról tartott volna egy interaktív előadást március 7-én, amelyet a menekülthelyzet miatt későbbi időpontra halasztottak.

Az egyik fiú már a nyári tábort várta arra számítva, hogy ott új élményekben lehet része.

A nevelők szerint a szabadidős programok szervezését a Covid időszak bezártsága és az engedély nélküli eltávozások magas száma nehezítette.

A gyerekek között időnként megjelent ugyan feszültség, de ezek a helyzetek nem szoktak elfajulni. Egyikük megfogalmazása szerint „a vitákat, mint egy családban, itt is megoldjuk”. A kortársbántalmazás a munkatársak szerint sem jellemző az Intézményben.

³⁶ Lásd 2.4. alfejezet 30. lábjegyzet

Az NMM a szabadidő eltöltésével és a gyermekek ellátásával kapcsolatosan alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

2.8. Egészségügyi ellátás

A szakellátott gyermekek orvosi ellátását a házi orvos biztosította, a Gyermekotthonban főállású diplomás ápolónő dolgozott. Szakorvosi ellátás a településen vagy Nyíregyházán volt elérhető. A 25-30 pszichiátriai kezelésre szoruló gyermeket a nyíregyházi Jósa András Oktatókórház Gyermekpszichiátriai Osztályán kezelték.

A pandémia alatt a Gyermekotthonban telefonon tartották a kapcsolatot az orvossal, a gyógyszerek felírása zökkenőmentes volt.

A látogatást megelőző tizenöt hónapban négy esetben kellett kórházba szállítani gyermekeket. Ketten engedély nélküli eltávozásról tértek vissza kábultan. Egyikük az édesanyjától eltulajdonított gyógyszereket vett be, a másik gyermek gyógyszert és alkoholt fogyasztott. Mindkét esetben azonnal mentőt hívott az ügyeletet ellátó gyermekfelügyelő. A harmadik gyermek is alkoholfogyasztás miatt került kórházba, míg a negyedik gyermeket COVID fertőzés miatt szállították kórházba 2021 márciusában.

Rendszeres drogfogyasztó gyermek nem volt az Intézményben, néha azonban előfordult, hogy egyes gyerekek ittas állapotban érkeztek vissza a kimenőről.

A tizennégy év feletti szakellátásban élő gyermekek többsége dohányzik, legtöbbször már aktív dohányosként kerülnek be a gyermekotthonokba. A dohányárut a gyermekek a kimenő alatt a zsebpénzükből veszik meg. Az intézményvezető tájékoztatása szerint lesz egy olyan szakmai továbbképzési nap, aminek célja a dohányzásról való leszoktatáshoz történő segítségnyújtás lehetőségének ismertetése. E képzésen intézményenként három fő vehet majd részt. A meghallgatott gyermekek azt állították, hogy az Intézményen belül nem szabad dohányozni, és ők nem is szoktak.

2021-ben tizenhat, 2022-ben négy munkatárs kapta el a koronavírus-fertőzést. Az ellátottak között a látogatás évében nem volt fertőzött, és 2021-ben is mindössze ketten fertőződtek meg. Az, hogy sikerült megakadályozni a fertőzés elterjedését, részben azon múlt, hogy lehetőség volt külön szobába elkülöníteni a fertőzött gyermekeket, valamint alátámasztja azt is, hogy hatékonyan alkalmazták az EMMI vonatkozó miniszteri utasításait és az országos tisztifőorvos által kiadott eljárásrendeket. Valamennyi megkérdezett gyermek két Pfizer védőoltást kapott.

Öngyilkossági kísérlet nem volt a Gyermekotthonban, de önkárosítás előfordult. A családból kiemelt gyermekek közül többen traumatikus élmények átélése után kerülnek a gyermekotthonokba. Az elhanyagoló légkör, a szülőktől való elszakadás, illetve a gondozásihely-váltások³⁷ is hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyermekek gyakran értéktelennek érzik magukat. „A kutatások szerint az érzelemszabályozási deficitek és az önleértékelés különösen fontos szerepet játszanak az önsértő viselkedés” kipróbálásában és fenntartásában.³⁸ A meghallgatott gyermekek közül is többen beszámoltak arról, hogy korábban szándékos önsértő viselkedést tanúsítottak, általában vagdosták a kezüket, néhányan kemény tárgyakba boksztoltak. Több gyermek szedett gyógyszert „idegesség ellen”. Az egyik fiú meglepéssel mesélte, hogy a pszichológussal történt foglalkozások segítségével előbb felére csökkentették, majd el is hagyták a gyógyszeradagját. Ennek köszönhetően sokkal jobban érzi magát, az iskolában is jobban tud figyelni a tanítási órákon, korábban ugyanis gyakran küszködött azzal, hogy a tanórák alatt elaludt. A gyerekek közül azonban többen azt mondták, hogy nem akartak a pszichológussal beszélgetni, a látogatáskor pedig nem is állt pszichológus a Gyermekotthon alkalmazásában.

³⁷ A gyermekek kétharmada gondozásihely-váltást követően került elhelyezésre a Gyermekotthonba. Lásd a 2.3. alfejezetet.

³⁸ Reinhardt Melinda: A nem öngyilkossági szándékkal történő önsértő viselkedés magyarázó modelljei IN: Magyar Pszichológiai Szemle 77 (2022) 2, 245–270. 249. old.

Egy már hamarosan nagykorúvá váló lány arról számolt be, hogy gyámi engedéllyel szeretne fogamzásgátló tablettát szedni. A látogatást követő hónap elejére volt időpontja a szakorvoshoz, ahova a nevelője fogja elkísérni. Kötelező fogamzásgátlásról nem számoltak be az ellátottak. 2021 januárjától a látogatás napjáig négy várandós kismama volt a Gyermekotthonban. Ketten megtartották, ketten megszakították a terhességet. Az egyik állapotos lány 2021-ben átkerült egy másik gyermekotthonba, a másik várandós lány áthelyezése folyamatban volt. Ő azt kérte, hogy a születendő gyermekével azonos gondozási helyre kerülhessen.

Az NMM az egészségügyi ellátás vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

2.9. Kapcsolattartás és a panaszjog érvényesülése

A gyermek alapvető joga, hogy a tőle külön élő szülőjével – a szülői felügyeleti jog megszűnése esetén is – kapcsolatot tartson. A gyámoknak havonta legalább egy alkalommal személyes találkozás keretében kell beszélgetést kezdeményezniük a 6 éven felüli gyámoltjaikkal.³⁹ Több gyermek is arról számolt be, hogy a gyámját el tudja érni, és ha akar, tud vele találkozni. A gyámváltások nem voltak gyakoriak, de a munkatársak jelezték, hogy a gyámok nem minden esetben tettek eleget a látogatási kötelezettségüknek a Gyvt.-ben rögzített gyakorisággal. A gyámok és az ellátottak kapcsolattartását azonban az engedély nélküli eltávozások magas száma is nehezítette.

Ugyanebből az okból kifolyólag a havi rendszeres kapcsolattartás sem tudott mindig megvalósulni a kapcsolattartási joggal rendelkező hozzátartozókkal. Egy ideiglenes hatállyal elhelyezett, a Gyermekotthonban csak egy hónapja tartózkodó gyermeknek még nem volt rendezve a kapcsolattartása. A gyermekek többsége havonta egyszer találkozhatna rendszeresen a családjával, de a munkatársak nyilatkozata alapján 15 olyan gyermek volt az Intézményben, akinek a hozzátartozói nem éltek a kapcsolattartási jogukkal. A gyermekek egy része szabályozott telefonos kapcsolattartással is rendelkezett. Néhány gyermek arról számolt be, hogy a szüleivel nem, de a testvéreivel rendszeresen tartja a kapcsolatot. Az egyik meghallgatott gyermek elmondta, hogy a szülei sosem jönnek, ő szokott hazamenni hozzájuk. Pénze mindig van, engedélye azonban gyakran nincs az útra, de olyankor is elmegy. Büntetést nem kap érte, csak a zsebpénzét vonják le arra az időre.

A Gyermekotthonban az internethálózat minősége és a digitális felszereltség lehetőséget nyújt a világhálón keresztül történő kapcsolattartásra is. A gyermekek leggyakrabban saját mobiltelefonjaikon keresztül érintkeztek a családtagjaikkal.

A gyermekek a gyermekjogi képviselőt is megkereshették, akinek a neve és elérhetősége ki volt függesztve. A munkatársak és az ellátottak beszámolója szerint a gyermekjogi képviselő havi rendszerességgel látogatja a Gyermekotthont, és érdeklődik a gyerekekkel való bánásmód iránt.

Az NMM megállapította, hogy az engedély nélküli eltávozások magas száma veszélyezteti az ellátottak és hozzátartozóik kapcsolattartásának megvalósulását. A vizsgálat a panaszjog érvényesítését illetően alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

3. Összefoglalás

Az NMM és az Esélyegyenlőségi és Gyermekjogi Főosztály munkatársai 2022. március 30-án Mátészalkán, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthonában tettek látogatást. Az OPCAT szempontú, a gyermekvédelmi szakellátásban

³⁹ Lásd Gyvt. 86. § (1) bekezdés ab) pont

részesülő gyermekek ellátására, a velük kapcsolatos bánásmódra irányuló megfigyelések mellett a vizsgálat az Ukrajnából menekülő családok elhelyezési körülményeire is kiterjedt.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Védelmi Bizottság 2022. március 1-jétől 30 napra a Gyermekotthon 2015 óta használaton kívüli épületszárnyát jelölte ki az orosz-ukrán háború elől menekülő családok befogadására. 2022. március 2-ától a látogatás idejéig 63 személy, köztük 43 gyermek került itt elhelyezésre. Többségük három napnál kevesebb időt töltött el a Gyermekotthonban, de egy 14 fős csoport nyolc napig vette igénybe a szálláshely által biztosított szolgáltatásokat. A befogadottak naponta háromszor étkeztek, ennek keretében egyszer meleg ételt kaptak. A pihenés és az alvás mellett tisztálkodásra, valamint a Gyermekotthon udvarán található sportpálya használatára is lehetőségük volt. Az Ukrajnából érkezetteket és az ellátott gyermekeket igyekeztek fizikailag távol tartani egymástól, a tágas épület és udvar elegendő teret biztosított mindkét csoportnak. A látogatás alkalmával befogadott személyek nem voltak az Intézményben. A menekülők ellátásában Mátészalka Város Önkormányzata, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság és az SZGYF mellett a Szatmári Egyesített Szociális és Egészségügyi Alapellátás, valamint a Boldog Családokért Egyesület is segítséget nyújtott.

A 112 férőhelyes Intézmény kiváltása folyamatban volt, az épület egyes részeit – amelyeket most az Ukrajnából menekülők számára hozzáférhetővé tettek – évek óta nem használták. A látogatás napján 46 gyermek és egy fiatal felnőtt ellátását biztosították négy csoportban. A csoportok életkor, szükségletek és nemek szerinti eloszlása is heterogén volt. Az otthonban három 12 éven aluli gyermeket láttak el. Az NMM felhívta a figyelmet arra, hogy az ilyen korú gyermekek ellátását a jogszabályi kivételektől eltekintve nevelőszülőnél kell biztosítani. Az ellátott gyermekek fele az áttekintett negyedévben több mint egy hónapot engedély nélkül volt távol. Az engedély nélküli eltávozások magas száma veszélyeztette a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését, valamint iskolai mulasztásokat eredményezett. Bár a Gyermekotthon munkatársai között számos jól képzett szakember volt, két olyan csoport is működött, amelynek nem volt nevelője. Intézményi szinten a fejlesztőpedagógus, és a pszichológus munkakör nem volt betöltve. Ezeknek a hiányzó munkaköröknek többek között az egyéni tanulás támogatásában és az iskolai hátrányok ledolgozásában is szerepe lenne. A betöltetlen státuszok és a gyermekek engedély nélküli távollétei egyaránt közrejátszhattak abban, hogy sok ellátott nem fejezte be, hanem csak megszakította az általános iskolai tanulmányait a tankötelezettségi korhatár elérésekor. A látogatást megelőző tizenöt hónap alatt a nagykorúvá válás miatt a szakellátás rendszeréből kikerülő fiatal felnőttek harmada nem végezte el a nyolc általános iskolai osztályt, és csupán egy ellátott szerzett a munkaerőpiacon hasznosítható végzettséget.

A gyermekek élelmezésével összefüggésben az NMM megállapította, hogy az étlapok tájékoztatása hiányos volt. Ez a jelentés is felhívta a figyelmet a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek étkeztetését meghatározó jogszabályi rendelkezések közötti eltérésekre.

A látogatócsoport az elhelyezés körülményeivel összefüggésben megállapította, hogy ugyan voltak felújításra szoruló nyílászárók, elhasználódott bútorok, de tekintettel az átadásra váró új épültre és a költözésre, indokoltnak találta az új környezet kialakításának prioritását. A gyermekek által lakott részlegen is mindenütt tisztaság uralkodott, tágas élettér állt rendelkezésükre.

A látogatócsoport tagjai megállapították, hogy a menekülők befogadása miatt nem érte hátrány a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekeket, akiknek a napi elfoglaltságát, életvitelét nem korlátozta, nem befolyásolta jelentősen a menekülőknek nyújtott segítség.

4 Ajánlások, javaslatok

A látogatás megállapításaira tekintettel

I. az Ajbt. 37. §-a alapján javaslom a **belügyminiszternek**, hogy

1. vizsgálja felül a gyermekvédelmi szakellátás intézményeire vonatkozóan a 37/2014. (III. 11.) EMMI rendelet előírásait, valamint a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet szakmai létszám irányszámait az élelmezéssel összefüggésben, e rendelkezések összhangjának megteremtése érdekében.

II. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját mint** a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthonának **fenntartóját**, hogy intézkedjen annak érdekében, hogy

2. az engedélyezett férőhelyszám a kitagolás megvalósítása során is összhangban maradjon a valós helyzettel;
3. a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat – a Gyvt. előírásának megfelelően – valamennyi 12 éven aluli szakellátásban lévő gyermeket nevelőszülőnél helyezzen el.

III. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján kezdeményezem, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermekvédelmi Központ Gyermekotthonának **intézményvezetője**

4. gondoskodjon a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet I. számú mellékletében meghatározott szakmai létszámminimum betartásáról;
5. tegyen lépéseket a munkatársak fluktuációjának csökkentése érdekében;
6. csökkentse a gyermekotthonban ellátottak engedély nélküli eltávozásainak számát;
7. hozzon intézkedéseket annak érdekében, hogy a gyermekotthonban elhelyezettek befejezzék az általános iskolát, kikerülésükkor pedig lehetőség szerint minél többen rendelkezzenek a munkaerőpiacon hasznosítható szakmai képesítésekkel;
8. gondoskodjon róla, hogy az étlapok pontosabb tájékoztatást nyújtsanak.

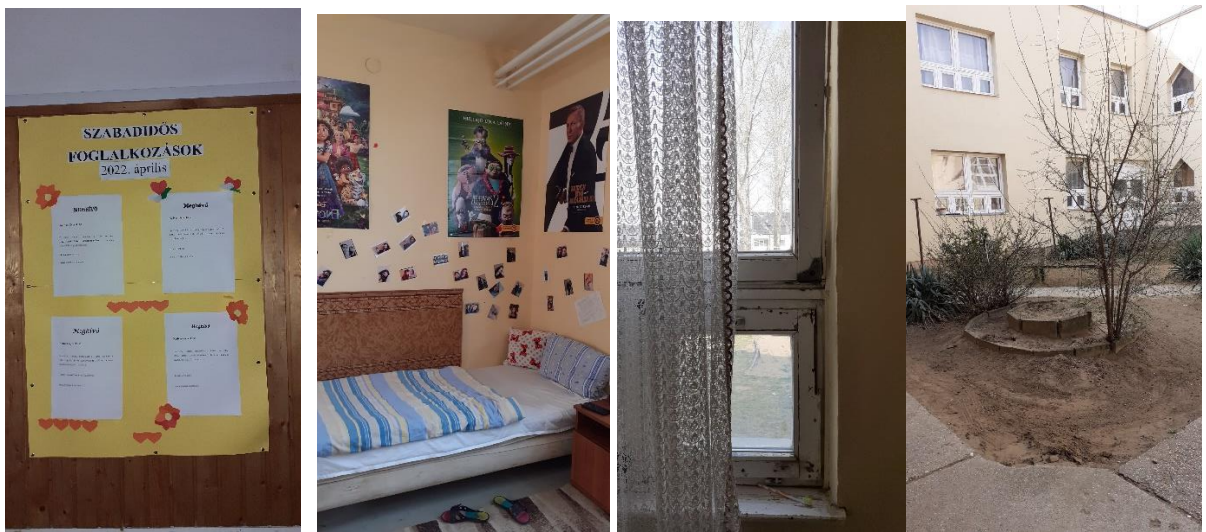
Budapest, 2022. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Az OPCAT NMM AJB-1748/2022. számú jelentésének képmelléklete

1-2. kép. A menekültek elhelyezésére szolgáló helyiségek

3-6. kép. Gyermekotthoni részleg szabadidős programok, háló, felújítandó nyílászárók, rendezett kert

7-9. kép. A már működő Speciális Gyermekotthon és a használatbavételi engedélyre váró új épületek külső képe, udvara és egy hálószobája